

Álhorror az abszurd legmélyebb bugyraiban

Darren Aronofsky: anyám!

Egy ház az erdő közepén. Egy tűzvész, egy nő, egy férfi. Egy kristály, egy kazán az alagsorban, egy vendég, majd még egy. Vagy mégsem? Darren Aronofsky új filmjében egy pillanatra sem próbálja véka alá rejtteni, hogy amit a vásznon látunk, nem több, mint egy többféleképpen értelmezhető szimbólumrendszer része. A kialudni nem akaró paráztól a konyhaablak üvegébe ütköző légyig itt semmi, de tényleg semmi nem az, aminek látszik.

„Darren Aronofsky kiruccanása a horrorba” – hirdette az *anyám!* (*mother!*) egyik reklámszlogenje. Távolabb sem állhatt volna a valóságtól, hiszen az *anyám!* maximum annyira horror, mint amennyire sportfilm, mondjuk, a *Fekete hattyú* (*Black Swan*, 2010), vagy amennyire csillagászati témájú A

forrás (*The Fountain*, 2006). Tény, hogy a mindössze 48 éves direktor számos műfajban megmutatta már hozzáértését, legutóbb épp egy bibliai történetet dolgozott fel a 2014-es *Noé-ban* (*Noah*), bár az vitatható, hogy mekkora sikerrel, de annyi nyilvánvaló, hogy zsánerfilmhez még csak hasonlót sem produkált soha. A „vita” egyébként az a szó, amely talán a legjobban jellemzi az önmagát (részben joggal) a világ legmegosztóbb rendezőjének beállító Aronofsky filmjeinek nagyközönségbeli és kritikai

*Mi az anyám kínja történik itt? –
Javier Bardem és Jennifer Lawrence*

fogadtatását. Kevés kivétellel vagy imádni, vagy gyűlölni lehet őket, és ez az *anyám!*-mal sincs másképp, sőt. Már csak azért sem, mert műfajilag teljesen behatárolhatatlan, de főleg azért, mert nagyvásznon szinte soha nem látott bátorsággal használja a szürrealizmust és az extrémbe menő, felkészületlen szemmel nézve moziteremből-kivonulásig elborzasztó abszurdot.

Egy friss házaspár él egy tűzvész után újraépített házban. A férj (Javier Bardem) tehetséges költő, a nála jóval fiatalabb feleség (Jennifer Lawrence) pedig hatalmas odaadással és érzékkel szépítgeti-tökéletesítgeti a külvilágtól teljesen elzárt otthont. A házaspárnak egy napon látogatója akad, egy idősödő, folyton köhögő férfi személyében (Ed Harris), aki nem tűnik úgy, hogy bármikor is szándékozná elhagyni a másik kettő szerelmi fészket. Nem sokkal később a kedves felesége (Michelle Pfeiffer) is megjelenik az ajtóban, és innentől előbb elemről elemre, egy lépcsőn leguruló labda fokozatosságával, majd egyre örültebb tempóban elkezdi szétesni minden, egészen a végletekig elszabadult végkifejletig. A film cselekményéből nagyjából ennyit lehet és szabad elárulni, legfeljebb még azt, hogy ezen a ponton akár úgy is

tűnhet, hogy furcsa kamaradarabot láthatunk négy nagyszerű színész előadásában, de ennél is nehezen tévedhetnénk nagyobbat.

A kísértetház-motívumra rájátszó első jelenetsorban fáradhatatlanul Jennifer Lawrence (a filmbeli karakterének nincs neve) hosszú, fonott copfját követi a kamera, miközben a szélsőségesen felhangosított zörejek miatt akár azt is hihetjük, valóban horrort nézünk. A képi megoldás egyébként hirtelen a *Saul fiát* juttatta eszembe, de ugyanolyan hamar arra is visszaemlékeztem, hogy a *Saulnál* meg pont Aronofsky egyik korábbi filmje, *A pankrátor* (*The Wrestler*, 2008) ugrott be, ahol a film felében a főszereplő Mickey Rourke csapzott, hidrogénszőke copfja mögül kukucskálhattunk a világra, a kígyó tehát

*Csak látogatóba jöttek, na persze –
Michelle Pfeiffer és Ed Harris*

(ló)farkába harap. A közelképek túlhasználata ugyanakkor számos jópofa képi játékra is alkalmat teremt, megmosolyogtató például, amikor a film elején a férfi a nő főztjét dicséri, miközben nemhogy ételt, de még egy tányért sem látunk, kizárólag arcokat közelről. Aronofsky egyébként híres arról, hogy nem bánik félénken a mehökkentő vizuális megoldásokkal, és az *anyám!* sem szűkölködik ilyesmi-
ben – a „copfkamera” még talán a legszelídebb rendezői jegy, ami itt visszaköszön, de az a szinte már buñueli vizuális orgia, amely az utolsó félórában vár a nézőre, minden bizonnyal még a rendező legelvetemültebb híveit is képes lesz sokkolni. Ugyanakkor az sem kétséges, hogy attól a ponttól kezdve, ahol teljes mértékben és végképp elhagyjuk a „normális mozifilm” talaját, filmtörténeti jelentőségű

képeket látunk – jelentsen ez jót vagy rosszat.

Hogy pontosan mi az allegória mögöttes jelentése, azon lehet gondolkodni, bár a legkézenfekvőbb értelmezések szerint egyrészt Istent, másrészt pedig az emberi alkotót, a művészt kell keresnünk a szimbólumok mögött. A két interpretációt persze nem föltétlenül kell elválasztani egymástól, hiszen az isteni és az emberi alkotás, a Teremtő és a Művész a művészettörténet során

gyakran alkotott szerves egységet. Sokan bírálták egyébként Aronofskyt azért, mert úgymond önnön génuszát írta bele a filmbe és emelte krisztusi magasságokba, de a magam részéről nem látok benne semmilyen kivetnivalót, hogy egy jelentős életművet maga mögött tudó filmrendező egyszer egy ars poeticával is előálljon. Bár adja magát a párhuzam, hogy a zseniális alkotó, az ünnepelet „költő” figurája tulajdonképpen a rendező maga, a film valójában nem a művészt, hanem magát a művészetet helyezi előtérbe. Aronofsky azt fejtegeti, mit jelent a (művészi) alkotás, honnan jön, mennyit ér, és mire vagyunk képesek érte.

Ahhoz azonban, hogy végül valamelyest összeálljon a kép, benn kell maradni a moziban a film végéig – ami láthatóan nem mindenkinek sikerül, de ez sem véletlen. Darren Aronofsky ugyanis nemcsak a művésztől és a művészetről mondja el korántsem szépelgő véleményét, hanem azt is világossá teszi, hogy hogyan viszonyul ő a közönségfilmes munkához. Az elmúlt munkái valahol a művészfilm és a közönségfilm között mozogtak, sőt egy-kettő kifejezetten népszerűnek mondható, gondoljunk csak a Natalie Portmannek Oscart érő *Fekete hattyúra*, a Mickey Rourke nagy visszatérését hozó *A pankrátorra*, vagy akár a mozikkasszáknál megbukott, de mára megkerülhetetlen kultfilmé vált *Rekvium egy álomért-ra* (*Requiem for a Dream*, 2000). Az *anyám!* ezekkel ellentétben kíméletlen odamondás: az abszurdon túl olyan elemekkel operál, amelyek sokakban okoznak majd felháborodást, megrökönyödést vagy épp tökéletes értetlenséget, tulajdonképpen tesztelve közönségét, vagy, rosszmájúbb értelmezés szerint, méretes közléscsökkenést mutatva mindazoknak, akiknek valamilyen oknál fogva nem sikerült a brechti elidegenítést megélniük, és a

humorérzéküket is otthon felejtették, ezért pechjükre kénytelenek szó szerint értelmezni a történeteket. Ebbe pedig a film (véletlenül vagy szándékosan) félrement marketingkampánya is vastagon belejátszik, hiszen a horrorfilmet váró közönség a legenyhébben szólva pofára esik hatályos időn belül (még a moziban is a film előtt két rémes tucathorror előzetesét vetítették). Darren Aronofsky józanul és megfontoltan, tiszta fejjel elment a falig, és ha ez a film a hollywoodi karrierjének végét jelenti, azt ő fogja a legkevésbé bánni.

NAGY ORSOLYA

anyám! (mother!),
(Amerikai Egyesült Államok, 2017)
A forgatókönyvet írta és a filmet rendezte: Darren Aronofsky
Fényképezte: Matthew Libatique
Szereplők: Jennifer Lawrence, Javier Bardem, Ed Harris, Michelle Pfeiffer